

DAUERWALDEM PROTI KŮROVCI

ROZHOVOR S HARALDEM SCHÄFEREM, REVÍRNÍKEM BAVORSKÝCH STÁTNÍCH LESŮ

Jan Kozel

Harald Schäfer je lesník, který prožil 35 let profesního života na Šumavě v oblasti Trojmezenské hornatiny. Snil o Alpách, ale praxe jej zavedla na Šumavu. Böhmerwald a šumavské lesy se staly jeho láskou. Jako vedoucí revíru Bavorských státních lesů, LZ Neureichenau, spravoval mezi lety 1984–2019 celkem 2 154 ha lesů od jižního úpatí Trojmezenské hornatiny u Frauenbergu (smíšený horský les SM, JD, BK) až po samotný vrchol hraničního hřebene mezi Třístoličnickem a Trojmezím (klimatické smrčiny).

Pracoval s bohatě strukturovaným nepasečným lesem, lesem trvale plně tvořivým (Dauerwald), s cílem využít tvořivých sil přírody k optimální produkci, stabilitě a pestrosti. Nástroji péče o les mu byly redukce spárkaté zvěře a jednotlivý a skupinový výběr s kontinuální přirozenou obnovou jedle, buku a smrku.

Harald Schäfer pěstoval 35 let nepasečný bohatě strukturovaný les.

CHARAKTERISTIKA REVÍRU

■ Jakou strukturu má váš revír?

Můj les je velice pestrý, zahrnuje podmáčené lokality v údolích, kde vedle smrku mohou růst jen jedle, krásné smíšené lesy na žulových svazích s bukem, jedlí, smrkem a klenem i klimaxové smrčiny se skalními výchozy na hraničním hřebeni. Častá narušení lesa utvářela jeho podobu a já jako lesník jsem se snažil usměrňovat jej tak, aby byl co nejodolnější a nejpestřejší. Moje práce v hospodářském lese vždy zohledňovala poznatky o využití tvo-

řivých sil přírody a respektoval jsem ji stejně jako její ochranu. Revír Frauenberg si nedovedu představit bez rysa, tetřevů nebo omějů či kýchavic.

SOUČASNÁ KALAMITNÍ SITUACE NA REVÍRU FRAUENBERG

■ Jaký objem dříví jste zpracovali po vichřici ze srpna roku 2017?

Můj revír má rozlohu 2 154 ha a vloni jsme zpracovali 60 000 m³ dříví, což je téměř pětinašobek obvyklé roční těžby. Mo-

mentálně jsou zakázány úmyslné těžby. Zpracovávají se jenom polomy a kůrovcové dříví. Osobně s tím nejsem spokojený, ale chápu, že trh s dřívím je přeplněný. Je to velký rozdíl proti době, kdy jsme měli problém s kůrovcem na Třístoličnicku po orkánu Kyrill. Tehdy byla situace zcela jiná, protože jsme všechny čerstvě napadené stromy pokáceli a hned odvez-

REVÍR FRAUENBERG

Revír Frauenberg je organizační jednotkou Lesního závodu Neureichenau Bavorských státních lesů. V nadmořské výšce mezi 700–1360 m na převážně rulovém (dvě třetiny rozlohy) a žulovém podloží (třetina rozlohy) s průměrnými ročními srážkami 1 300 mm zahrnuje 2 154 ha horského smíšeného nepasečného lesa s průměrnou porostní zásobou 280 m³/ha.

Běžný roční přírůst dosahuje 7,3 m³/ha a ročně se plánuje 13 500 m³ těžby. Základem péče o les je udržování příznivé porostní směsi smrku, jedle a buku pomocí jednotlivého či skupinového výběru nebo využitím prvků skupinovitě clonné seče. Věk pro hospodaření nehraje žádnou roli, důležitá je struktura lesa, optimální a skutečná zásoba, přírůst a doba návratu.

Podmínkou šetrného a efektivního hospodaření je dobré zpřístupnění a rozčlenění lesních porostů a účinný lov spárkaté zvěře. Roční výše odstřelu se pohybuje okolo 1,64 ks/ha srnčí a 0,83 ks/ha jelení zvěře.

Aby jedle rostla sama a levně musí se opravdu efektivně lovit.

li. Na hřebeni bylo pět lanovek a všechno dříví se soustřeďovalo na lesní cestu. Šlo to rychle. To, co lanovky přiblížily přes den, se v noci odvezlo pryč. Bohužel současný trh téměř žádné dříví nepřijímá. V roce 2008 jsme měli to štěstí, že masivní napadení kůrovcem bylo hlavně v okolí Trístoličnicku, jinde se tolik netěžilo. Dnes je to naopak. V celé Evropě je spousta polomového dříví a v Tyrolsku, Sasku, Bavorsku a Čechách je přemnožený kůrovec.

■ Jak se připravujete na letošní nevyzpytatelný rok?

Tento rok bude pro nás výzva, protože nevíme, na co se máme připravit. Na lesním závodě Neureichenau jsme založili dvě mokré skládky, ale dříví, které se do mokrého skladu dává, musí být čerstvé, jen tak je možné udržet jeho kvalitu a náklady na skladování jsou opodstatněné. Po polomech to je jednodušší, ale kůrovcové dříví je problém a skladovat se nevyplatí. Velké těžkosti budou s odbytem dříví, cena je nízká a odběratelé i dopravci jsou zahlceni. Hrozí velké riziko, že se dříví přiblíží a ze skládek vyletí kůrovci. Můžeme ještě použít drahé odkorňování. Máme dodavatele s mobilním odkorňovačem, který používáme na lesních skládkách. Odkornění jednoho

kubíku vyjde na cca 10 eur. V téhle době není nejdůležitější hospodárnost, ale ochrana lesa.

■ Máte dostatek kapacit na zpracování nahodilých těžeb?

Kapacity jsou momentálně dostatečné. Rostoucí problémem je však odcizení lesních dělníků od lesa. Citlivá práce s lesem potřebuje lidi, kteří mu rozumí a cítí s ním. Nejen lesníky, ale i manuální pracovníky. Byl jsem dlouhá léta zvyklý pracovat s místními rodinnými firmami, řemeslo se dědilo, lidé respektovali lesníka i les a specifika péče o něj.

V současnosti ale začíná převládat snaha o minimalizaci nákladů za každou cenu. Dělal jsem výběrová řízení, přicházejí cizí firmy, snižují ceny a pak chtějí velké výkony a les jde stranou. Tomuhle trendu nerozumím, lesu to neprospívá a lesník to nemá šanci ovlivnit. Nejdůležitější má být vztah k lesu, správný způsob hospodaření a dělníci jako nástroje k jeho péči mají být kvalitní, ne levní.

PĚSTOVÁNÍ LESA

■ Jaké výhody má les, který jste celý život pěstoval, tedy les trvale plně tvořivý (Dauerwald)?

Tento způsob využívání lesa dokáže skloubit požadavky na hospodářský užitek z lesa – tvorbu dříví a současně v maximální míře využívá sílu přírody. Je to neustálý proces učení se z vývoje lesa, sledování stanovištních podmínek a růstových reakcí jednotlivých druhů dřevin. Není to schematická práce jako v lese věkových tříd, ale přemýšlení nad jednotlivými stromy nebo jejich skupinami. Les se pak odmění pestrostí, odolností, udržitelnou produkcí a nízkými náklady na výchovu a obnovu.

■ Jak regulujete zastoupení dřevin v přirozené obnově?

Podle nároků jednotlivých dřevin na světelný požitek. Když je potřeba podpořit smrk, musí přijít do porostu více světla. Převládá skupinový výběr. Jedle vyžaduje podmínky odpovídající spíše regulaci porostního mikroklimatu výběrem jednotlivých stromů. Pro další postup je určující přírůst náletů a nárostů. Když je přírůst malý, musí se uvolnit.

■ Jak přistupujete k lovu zvěře?

Práce s přirozenou obnovou jedle v bohatě strukturovaných porostech je podmíněna účinným lovem. Základní podmínkou pro stabilní les je minimum škod. Tomu se podřizuje i lov, který je

DAUERWALD

Les trvale plně tvořivý, je prostorově rozrůzněný nepasečný les skládající se ze stanovištně původních dřevin. Cílem lesního hospodáře je s minimálním vkladem dodatečné energie docílit optimální trvalé produkce dříví a současně odolnosti vůči narušení a klimatické změně. Pěstebním nástrojem je jednotlivý nebo skupinový výběr v závislosti na druhu preferované dřeviny.

Co nejvíce se využívají přírodní síly, tak aby obnova i výchovné zásahy typu prořezávek probíhaly přirozeně účinkem vhodného porostního mikroklimatu. Les trvale plně tvořivý není tak hustý jako les věkových tříd, zato umožňuje téměř kontinuální přirozenou obnovu a autoregulaci mladých jedinců usměrňovanou těžbou zpravidla tlustých stromů.

Předpokladem pro spontánní obnovu a odrůstání všech vhodných dřevin je účinná regulace početnosti spárkaté zvěře, bez které se jakékoliv efektivní lesní hospodaření neobejde.

Dauerwald předchází náhlým změnám mikroklimatu, protože lesní porost obvykle i po narušení trvale kryje půdu.

Dauerwald představuje kontinuální pokrytí půdy lesním porostem, její příznivý stav podporují biotopové stromy (buk vlevo ponechaný na dožití).

Nepasečný lesník nepracuje s věkem, ale se světlem. Jeli zásoba vyšší než optimální, je potřeba ji postupně snižovat.

v relativně nepřehledném lese těžký. Lovíme srnčí a jelení zvěř a měřítkem je okus jedle a ohryz smrku. Pokud působení zvěře nepozorujeme, je to v pořádku, intenzita lovu se nemění. Pokud je, lov se zvyšuje. Důležité je, aby se zvěř příliš nezneklidňovala. Hodně využíváme lesní cesty a rozčleňovací linie, kde jsou poseďy. Lovíme i společně v malých skupinách a preferujeme intervalový lov. Kvůli rozložení lovu jelení zvěře do delšího období lovíme již od 1. 6. (nevodící laň, jelen špičák) a s dospělou zvěří končíme 31. 1.

■ **Vnímáte se znepokojením, že v některých porostech začíná převládat buk?**

To se stává většinou tam, kde ve spodní etáži převažuje buková obnova a porost se rychle odcloní. Dál pak není možné regulovat světelné podmínky a jedle se již nedokáže prosadit. Třeba tady v roce 2017 polomy a vývraty vytvořily rozsáhlou plochu bez horní stromové vrstvy. Naším úkolem bylo vyklizení s minimálním dopadem na následný porost a výsledkem jsou bukové mlaziny. I když listnáče momentálně poptávají jen jednotliví odběratelé a trh je zaměřen na jehličnany, bylo by neuvážené buk likvidovat. Pro budoucnost je to dobře, jeho opad zlepšuje půdu a trh a poptávka se budou orientovat na dřevo, které je k dispozici. Bude-li více buku, les zejména v nižších polohách bude odolnější a zpracovatelné se přizpůsobí.

■ **Jak odolává strukturálně pestrý les větru?**

Bouře, které les v horách silně ovlivňují, mě utvrdily v tom, že tento způsob péče o les je správný. I když je les pestrý svou skladbou a prostorovou strukturou, nejprudší vítr může všechny dospělé stromy vyvrátit. Tomu se nedá zabránit. Stalo se to několikrát i v mém lese, dokonce několikrát za mou službu. Les však i po bouři zůstal lesem, protože všude byla nějaká obnova nebo nárosty či mlaziny. Zkrátka nevznikají holiny bez nové generace lesa.

BUDOUCNOST LESNÍCH POROSTŮ V DOBĚ KLIMATICKÉ ZMĚNY

■ **Jak jste prožíval rozpad lesních porostů v jádrovém území Národního parku Šumava na Trojmezí?**

Nebylo to lehké období. Kůrovec mě stejně jako bouře, doprovázel celý profes-

ní život. Jen ten průběh a dopady na Trojmezí pro mě byly hodně prudké a nečekané. Ale i to k životu v lese a s lesem patří. Početnost kůrovců je obrazem odolnosti lesních porostů a většinou přichází s větrem. I když sousedství bezzásahového území mi jako lesníkovi přineslo velké problémy, otevřel se zároveň velký prostor pro porozumění samovolnému vývoji. Člověk se může inspirovat z toho, jak horský les funguje, a použít to při aktivní péči o něj. Národní park a hospodářský les jsou dva odlišné světy, které se vzájemně nevylučují.

■ **Prožil jste v šumavském lese jako lesník 35 let. Co považujete za nejdůležitější pro budoucnost lesa, který využívá člověk?**

Výrazně se mění klima. Zimy jsou kratší, srážky jsou stejné, ale prodlužují se období bez nich a pak přicházejí o to prudší. Teploty jsou vyšší a les a lesní půda jsou celkově sušší. To přináší stres stromům, především smrkům. V hospodářských lesích je potřeba pečovat o pestrost lesa. Měl by být rozrůzněný s více druhy dřevin, nejlépe domácích, a lesníci by měli docilovat přirozené obnovy. Dauerwald pracuje se světlem, což je klíčem k druhové i prostorové rozmanitosti. Stromy musí dostat prostor, ne soupeřit a oslabovat se tak jako v lese věkových tříd.

■ **Co můžete, na základě vašich dlouholetých zkušeností, doporučit lesníkům do budoucna?**

Je potřeba les sledovat, pozorovat reakce jednotlivých dřevin na lesnické zásahy a chovat se k němu stejně jako k přírodě, s respektem, nikoliv nadřazeně. Klíčem k zachování příznivého stavu lesa i do budoucna je zadržování vody a dobrý stav lesní půdy, která je pro akumulaci vody v lesním prostředí zásadní. Doporučuji také sledovat les, který není určen k produkci. K tomu jsou předurčeny třeba národní parky a jsem rád, že možnosti pro toto pozorování pro mě nejsou daleko. Zásadní je také výměna zkušeností, jsem proto rád, že mám i na české straně Šumavy přátele, se kterými se mohu setkávat a dělit se o své poznatky a zážitky.

*Děkuji za rozhovor
(6. 5. 2019, Frauenberg)
Jan Kozel
Foto: autor*

Les trvale plně tvořivý úplně nenaruší ani orkán, spodní stromové vrstvy zůstávají.

Po rozvratu horní stromové vrstvy bohatě strukturovaného lesa je hlavní šetrně těžít a vyklízovat.

Nezbytným pěstební opatřením v pestrém a odolném lese je lov zvěře.